

Praktijkproef beheer van broedlocatie ganzen

Inleiding

Er is een groeiende maatschappelijke en politieke behoefte aan alternatieve mogelijkheden om schade of dreigende schade door ganzen te beperken. Tot nu wordt vooral ingezet op reductie van de populatie door afschot en door vangen en doden tijdens de rui. Echter, als het aantal ganzen verlaagd is, dan nog kan er schade optreden en zijn alternatieven voor verjaging met afschot gewenst. Ook is er behoefte aan inrichtings- en beheermaatregelen om nieuwe aanwas te voorkomen of te beperken. De hier beschreven praktijkproef probeert antwoord te geven op de vraag of het maaien van opgaande moerasvegetatie bijdraagt aan het onaantrekkelijk maken van de gemaaide delen als nestlocatie voor ganzen.

In de snelweglus bij de afrit Nieuwegein, IJsselstein, Schoonhoven langs de A2 in zuidelijke richting (figuur 1 en 2), is in het begin van de tachtiger jaren een natuurterrein ontwikkeld met een milieuberm en moerasnatuur met aangrenzend bos. Het terrein maakt gebruik van schoon kwelwater dat met behulp van een windmolen het moerasgebied in gemalen wordt gedurende het gehele jaar, met uitzondering van de winter in verband met de mogelijke aanwezigheid van strooizout (van Arkel et al., 1991)

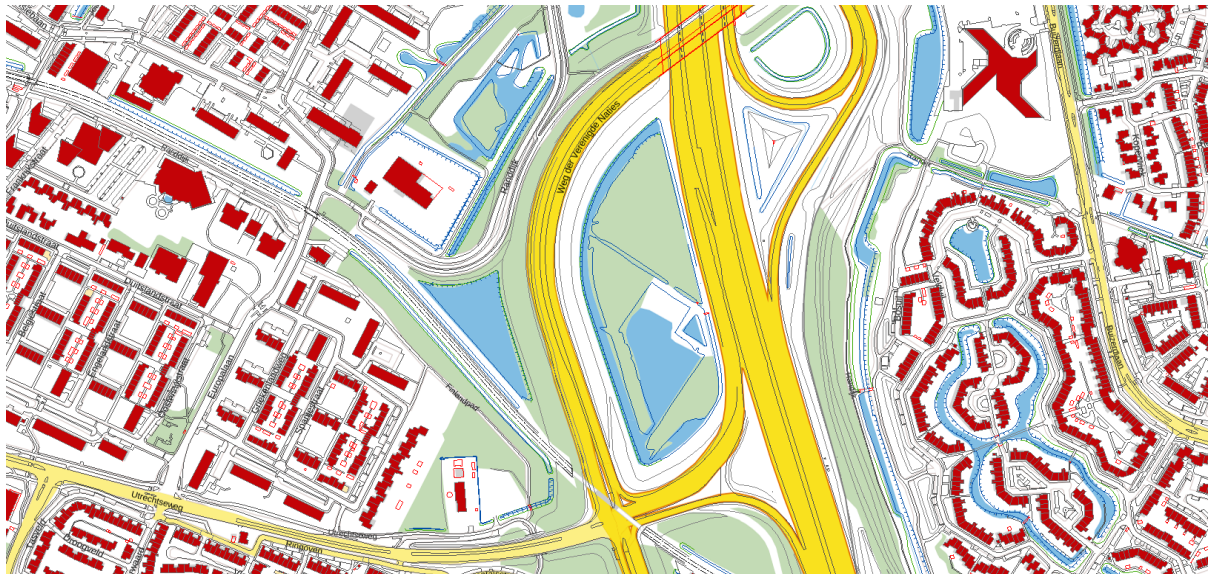
Figuur 1. Het natuurontwikkelingsgebied in de lus van de A2 bij IJsselstein ten tijde van de aanleg. Blikveld richting zuiden.

In dit natuurontwikkelingssterrein broeden de laatste jaren veel ganzen. Deze ganzen veroorzaken verkeersoverlast op de snelweg en dragen bij aan de toename van het aantal ganzen dat na de ruiperiode schade veroorzaakt in agrarische gebieden.

In 2017 heeft Rijkswaterstaat een raster geplaatst aan de oostkant van de lus, langs de A2. Langs de Weg van de Verenigde Naties (aan de noord- en de westkant van de lus) staat geen raster. Hier is in 2017 geconstateerd dat ganzengezinnen de weg oversteken om naar het gebied rond de Nedereindseplas te gaan. Het is niet bekend of dit vaak gebeurt en aanrijdingen zijn op deze weg niet gemeld.

Afgezien van de problematiek met de verkeersveiligheid zorgt de geschiktheid en de relatieve rust van dit gebied voor een grote aanwas van de populatie die, als de dieren eenmaal kunnen vliegen, elders foerageren op graslanden. In het beleid van de provincie, en in de uitvoeringspraktijk van de

Faunabeheereenheid, wordt gestreefd naar een aanzienlijke verkleining van de populatie. Om dit te bereiken wordt nadrukkelijk ook aandacht besteed aan het beperken van de aanwas.

Figuur 2. Ligging van de lus bij de afrit Nieuwegein, IJsselstein, Schoonhoven aan de westkant van de A2

Hypothese

De ganzen broeden onder meer in de riet- en wilgenbegroeiing aan de westzijde van de plas en onder de bomen aan de noordzijde van de plas. Indien deze beschutting verwijderd zou worden is de verwachting dat hierdoor minder ganzen tot broeden zullen overgaan. Rooien van de bomen en maaien van het riet moeten het gebied minder geschikt maken voor broedende ganzen. Omdat deze lus nog steeds ongestoord broeden mogelijk maakt in de nabijheid van een open water, zal hier naar verwachting het aantal broedende ganzen afnemen, maar niet volledig tot nul dalen.

Uitvoering

Bij wijze van proef is in januari 2019 een deel van de moerasvegetatie (hoofdzakelijk lisdodde en riet) in het westelijke deel van de lus gemaaid en is de houtopslag op de landtong aan de westzijde van de plas geheel afgezaagd. Het maaisel is afgevoerd, maar de afgezaagde bomen zijn op de landtong achtergelaten vanwege de functie van dood hout voor tal van ongewervelde diersoorten.

In het najaar van 2018 is de uitgangssituatie vastgelegd op foto (figuur 3). Dat is ook gebeurd na de maai- en zaagacties, voorafgaand aan het broeden (figuur 4) en vervolgens weer in de nazomer van 2019.

Figuur 3. Zicht op het proefgebied vanuit het zuidwesten. Oktober 2018.

In 2019 heeft er in juni ook een florakartering plaatsgevonden in het gebied. Hierbij is dezelfde werkwijze gebruikt als bij het gebiedsgewijze onderzoek van de provincie.

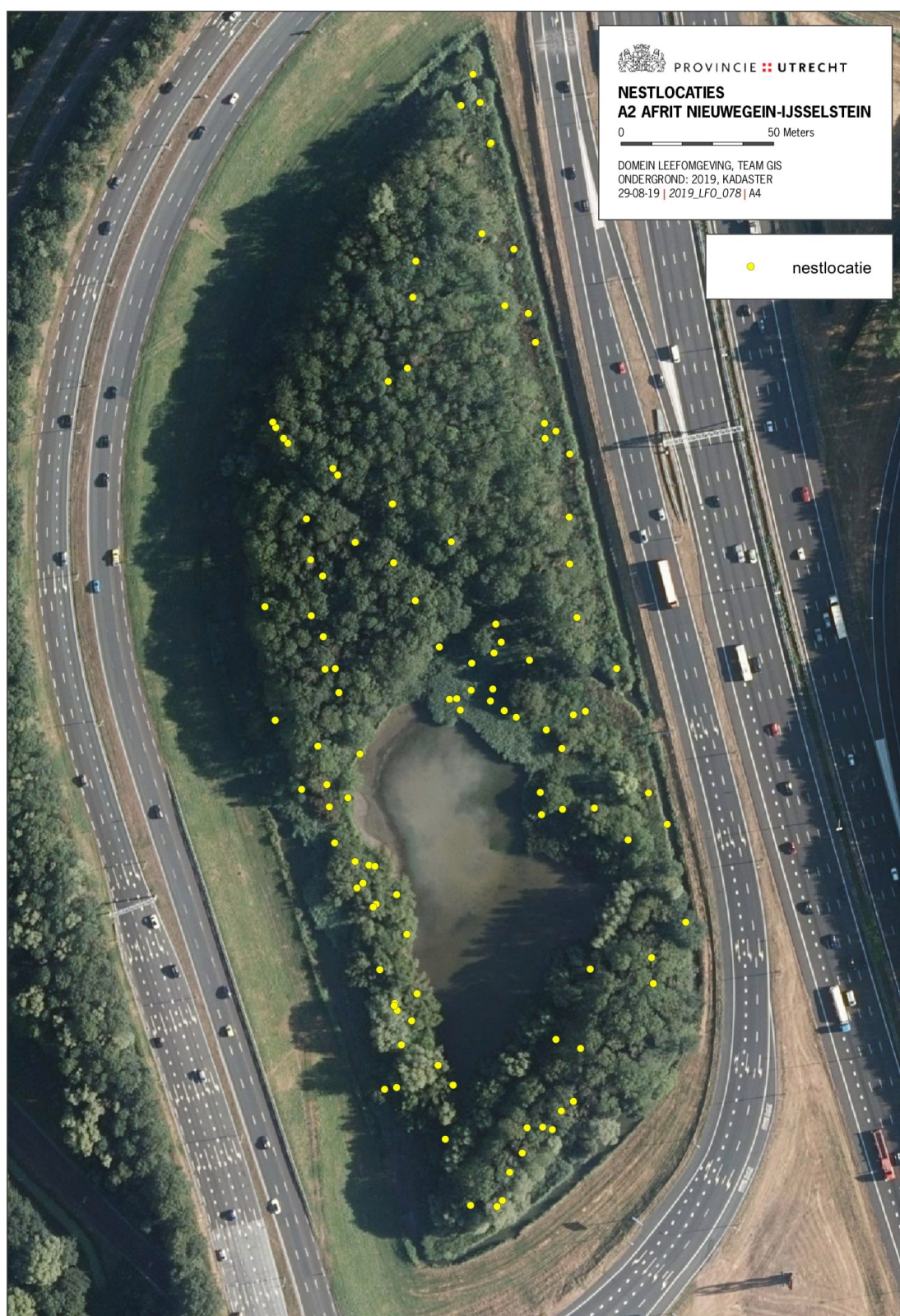
Figuur 4. Zicht op het proefgebied vanuit het zuidwesten. Februari 2019.

Tijdens de broedperiode van de ganzen zijn de gebruikelijke legselreducerende maatregelen uitgevoerd. Daarbij zijn nesten opgespoord en de eieren geprikt. De exacte nestlocaties zijn d.m.v. GPS vastgelegd. Van de jaren 2016 tot en met 2018 zijn wel de aantallen behandelde nesten bekend, maar zijn de exacte locaties niet geregistreerd.

Resultaat

Uit de florakartering (Janse, 2019, bijlage) blijkt dat de oever- en de submerse begroeiing van de wateren in het gebied soortenrijk zijn en relatief goede natuurwaarden vertegenwoordigen. De begroeiing in het bosgedeelte is arm aan karteersoorten en wijst op stikstofrijke omstandigheden. De graslandvegetaties zijn eveneens arm aan karteersoorten en indicatief matig voedselrijk (gemaaid) grasland. Onder de aangetroffen vaatplanten bevonden zich geen beschermde soorten, geen aandachtsoorten uit het provinciale soortenbeleid en ook geen Rode Lijstsoorten.

De nesten die in 2019 zijn behandeld staan weergegeven in figuur 5. Het betrof 113 nesten. Opvallend is de regelmatige verdeling; er is geen sprake van minder nesten in het gemaaid en gehakte deel van het reservaat.

Figuur 5. Nestlocaties van ganzen in de snelweglus langs de A2. De ondergrond is een luchtfoto die de situatie weergeeft voordat het maai- en rooi-beheer had plaatsgevonden. De begroeiing aan de westzijde van de plas was voorafgaand aan het broedseizoen geheel gemaaid of gerooid.

Het aantal nesten dat behandeld is, ligt in dezelfde orde van grootte als in 2018 en 2017, toen er respectievelijk 129 en 118 nesten zijn gevonden en behandeld.

Uit de beschikbare gegevens blijkt geen effect van het gevoerde beheer op de aantallen aanwezige ganzennesten. Ook een geringere bezetting van de gemaaide en gerooide gebiedsdelen is niet gebleken.

In de nazomer van 2019 was de riet en oeverbegroeiing weer geheel hersteld en is de struweelontwikkeling weer op gang gekomen (figuur 6).

Figuur 6. Zicht op het proefgebied vanuit het zuidwesten. September 2019.

Discussie

In de hier beschreven praktijkproef is overjarige riet- en moerasvegetatie in de winter gemaaid en zijn struwelen gerooid om daarmee gebieden die gedurende voorgaande jaren door grauwe ganzen gebruikt zijn als broedgebied, onaantrekkelijk te maken. Stahl et al. (2013) noemen het verwijderen van dichte vegetaties in broedhabitat als alternatieve maatregel om reproductie bij ganzen te beperken. Het achterliggende principe is dat ganzen door het ontbreken van beschutting (dekking) deze opengemaakte gebieden zullen mijden. Praktijkproeven ontbreken in Nederland, maar Rijkswaterstaat heeft op andere broedlocaties van ganzen al eerder het in de winter maaien van moerasbegroeiing uitgevoerd waarbij de indruk was dat nadien het aantal ganzennesten afnam. In de praktijkproef in de snelweglus langs de A2 bij IJsselstein is hiervan geen sprake.

Het gebied in de lus bij de A2 is in principe ontoegankelijk voor menselijke betreding; het is geheel ingesloten door de snelweg A2 en de weg der Verenigde Naties (N210). Menselijke aanwezigheid doet zich alleen voor gedurende het maaibeheer en de incidentele aanwezigheid van een onderzoeker. Het gebied is ook uitermate slecht toegankelijk voor grondpredatoren. Er zijn geen waarnemingen van vossen bekend en tijdens veldbezoeken aan het gebied zijn ook geen aanwijzingen gevonden die duiden op de aanwezigheid van een vos. De noodzaak om verdekt te broeden zou mogelijk niet aanwezig zijn, vanwege de grote rust die er heerst in dit gebied. Echter, het ganzenbeheer (onklaar maken nesten) vindt al jarenlang plaats in dit gebied. Daarbij worden zoveel mogelijk alle nesten opgespoord en onklaar gemaakt. Naar verwachting heeft dat een vergelijkbare impact als nestpredatie. Toch blijken de ganzen jaarlijks broeden in dit gebied.

Op basis van deze praktijkproef is voortzetting of uitbreiden van dit maai- en hakhoutbeheer op deze locatie niet zinvol. De aanwezigheid van een grote plas in combinatie met uiterst geschikt grasland op de taluds van de provinciale weg, maakt het gebied dermate geschikt voor ganzen om er te gaan broeden dat de openheid van het broedbiotoop ze er niet van weerhoudt om er te starten met broeden.

Conclusie

Het aangepaste beheer bestaande uit het gedeeltelijk maaien van rietvegetatie en afzetten van struwelen heeft op deze locatie niet geleid tot een wijziging van de ruimtelijke verdeling van de broedende ganzen. Mogelijk dat de rust op deze locatie, die ontoegankelijk is voor mensen en waar geen grote predatoren (vossen) voorkomen, de reden is voor het ontbreken van een effect.

Aanbevelingen

In de lus van de snelweg A2 bij IJsselstein lijken beheer van de moerasbegroeiing en het struweel niet te leiden tot een afname van geschikt broedbiotoop. Er zijn echter ook andere mogelijkheden om op deze locatie mogelijk aan een beperking van de geschiktheid bij te dragen:

1 het dempen van de plas in de lus. Daarmee valt een geschikt vluchtgebied voor de ganzen met kuikens weg en zal het gebied direct zijn aantrekkelijkheid als broedgebied verliezen. De mogelijkheid hiervoor is onderzocht. Het blijkt echter dat de plas door middel van een duiker verbonden is met andere wateren in de omgeving en daardoor een essentiële functie vervult in de waterberging. Uitsluitend als er in de nabijheid een vergelijkbaar waterlichaam wordt gecreëerd, is demping mogelijk. OM dat er momenteel mogelijke oplossingen voor het doorstromingsknelpunt op de provinciale weg N210 bij IJsselstein onderzocht worden zou herinrichting van de lus wellicht meegenomen kunnen worden bij de uitvoering die na 2013 is voorzien. Het is daarom zinvol om de mogelijkheid voor de aanleg van een ander waterlichaam in de omgeving te onderzoeken.

2 aanpassingen van de grazige vegetatie op de taluds.

2a ontoegankelijk maken van de grazige vegetatie. Uit onderzoek in de Deelen (Voslamber, 2010) is gebleken dat het broedsucces sterk verlaagd kan worden door een raster aan te brengen tussen de broedlocatie van Grauwe ganzen en het foerageergebied voor de ganzenfamilies met nog niet vliegvlugge kuikens. De ganzen moeten dan het voedsel dat noodzakelijk is voor het opgroeien van de kuikens geheel uit het ingerasterde gebied halen. Dit is waarschijnlijk een proces dat pas na jaren een vermindering van het aantal broedparen zal leiden en tot die tijd aanzienlijk zal ingrijpen in de overleving van kuikens.

2b verruiging van de grazige vegetatie. Van der Jeugd et al. (2006) toonden aan de hand van de aantallen broedparen in een natuurontwikkelingsgebied aan dat successie van de vegetatie de kwaliteit van het voedselgebied doet afnemen (ruige vegetaties zijn minder geschikt dan boerengrasland), waardoor het gebied voor ganzen op termijn juist ongeschikter wordt. Enerzijds is hoge vegetatie niet aantrekkelijk voor ganzen om in te foerageren en anderzijds verandert de samenstelling van de vegetatie en zijn de aanwezige planten (bijvoorbeeld distels) niet geschikt als voedsel. Omdat het onzeker is of de ganzen bij verruiging van de vegetatie af zien van broeden, of dat de jonge ganzengezinnen op zoek gaan naar geschikte graslanden en daarbij op de wegen belanden, is het raadzaam om hierover deskundig advies in te winnen bij bijvoorbeeld SOVON. Het is overigens ook de vraag of het wenselijk is om de vegetatie in de snelweglus te laten verruigen, omdat het niet overeenkomt met de oorspronkelijke doelstellingen van dit natuurontwikkelingsproject (van Arkel et al., 1991). Het grasland is echter arm aan karteersoorten en wordt ondanks een verschrallingsbeheer van ruim dertig jaren nog steeds beschouwd als matig voedselrijk (Janse, 2019).

Het is op andere locaties, waar minder rust heerst of waar ook vossen voorkomen, zinvol om een vergelijkbare praktijkproef uit te voeren.

Literatuur

- Arkel, H., H. Boom, G. de Bruin, C. Klemann & A. Vette, 1991. Natuurbouw in de provincie Utrecht. Provincie Utrecht, Dienst Ruimte en Groen, Bureau Natuur en Landschap.
- Janse, E., 2019. Rapportage vlakdekkende florakartering snelweglus A2 IJsselstein, Dactylis BV, Zeist.
- Stahl J., van den Bremer L., Schekkerman H., de Boer V. & Voslamber B. 2013. Beheer van zomerganzen in de Provincie Utrecht. Sovon-rapport 2013/28. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Van der Jeugd, H. P., Voslamber, B., Van Turnhout, C., Sierdsema, H. Feige, N., Nienhuis, S. J. & Koffijberg, K., 2006. Overzomerende ganzen in Nederland: grenzen aan de groei? Sovon-onderzoeksrapport 2006/02. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- Voslamber, B., 2010. Pilotstudie Grauwe Ganzen (*Anser anser*) De Deelen, 2007-2009. Onderzoek naar het uitrasteren van een broedpopulatie Grauwe Ganzen met als doel de populatie te beperken en landbouwschade te verminderen. Sovon-onderzoeksrapport 2010/02. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Bijlage

- Janse, E., 2019. Rapportage vlakdekkende florakartering snelweglus A2 IJsselstein, Dactylis BV, Zeist.